

A vállalkozás mérése és magyarországi helyzete

Román Zoltán,
a közgazdaság-tudomány
doktora
E-mail: rom6801@iif.hu

A tanulmány a vállalkozás mérésének újabb eredményeiről beszámolva ismerteti és kommentálja az Európai Unió 2009 áprilisában közzétett „kis- és középvállalatok (KKV) teljesítményvizsgálatát” és az első jelentést az OECD–Eurostat „Vállalkozás-Mutatók Programjáról”. Az uniós értékelés 63 statisztikai felmérés alapján képzett mutató segítségével értékeli és rajzolja meg az egyes tagországok KKV-profilját. Az OECD-jelentés a korábbiaknál átfogóbb módszertant ad a vállalkozás méréséhez, de még csak 16 mutatóról közöl adatokat. A cikk a vállalkozás magyarországi helyzetének megítéléséhez újabb Eurobarometer-, Világbank- és GEM-adatokat is idéz. Mindezek a KSH legutóbbi, 2006. évi jelentésében adott képet kiegészítik, de alapjában nem módosítják. A hasonló vállalatméret nem párosul hasonló teljesítménnyel; kis- és középvállalataink számos fontos területen igen gyengék. Új KKV- és vállalkozáspolitikára van szükség, mely a munkahelyteremtés (és megőrzés) mellett a vállalkozói gondolkodás és magatartás erősítését is biztosítja, a célok között a vállalkozási-innovációs készség fokozását, az eszközök között az üzleti környezet javítását és az oktatást, képzést állítja középpontba.

TÁRGYSZÓ:
Kis- és középvállalkozások.
Vállalatstatisztika.
Vállalkozás.

A gazdasági növekedés és a társadalmi haladás fő forrásának ma már nem a természeti erőforrásokat és a beruházást, hanem a tudást és vállalkozói gondolkodást is igénylő innovációt tekintjük. A kis- és középvállalatok (KKV) szerepét vizsgálva a munkahelyteremtés mellett mind inkább piacerősítő, versenyt élénkítő és innovációs funkciójukat hangsúlyozzuk. Újabban már nem KKV-, hanem KKV- és vállalkozáspolitikáról beszélünk; az OECD és az Európai Unió ezt elemzi, értékeli, ehhez ad ajánlásokat, programokat. Ez a szóhasználat azonban Magyarországon nem vált elfogadottá, bizonyára azért, mert fordítása sajátos terminológiánk szerint: „kis- és középvállalkozás és vállalkozáspolitiká” igen furcsán hangzana.

Vállalat és vállalkozás:¹ e két fogalom határozott megkülönböztetéséhez ideje lenne visszatérni a hazai szaknyelvben is. A vállalatot (enterprise) mindenütt szervezeti formának tekintik. Lehet kockázatot vállaló, újító, sikeres, növekvő, de lehet csupán stabil vagy a versenyben lemaradó, csőd felé haladó gazdasági egység. A vállalkozás (entrepreneurship) szót mindig a gazdasági szervezetek első csoportjához kapcsoljuk. Valójában nem a szervezetet, hanem az annak vezetésében, működésében megnyilvánuló gondolkodásmódot, kezdeményezést, aktivitást kívánjuk e fogalommal jelölni, és persze alkalmazzuk, fontosnak tartjuk a gazdasági szférán kívül eső világban is.

A Központi Statisztikai Hivatal „A kis- és középvállalatok és a vállalkozási készség” címmel legutóbb 2006-ban tett közzé részletes jelentést, már címével is jelezve, hogy a hivatal e területen is lépést kíván tartani a nemzetközi törekvésekkel. Ez esetben azzal, hogy nemcsak e kiemelt, az Európai Unió üzleti szférájában a munkahelyek kétharmadát biztosító vállalatcsoport mutatóit, hanem meghatározó *vállalkozási szerepük hazai jellemzőit* is vizsgálja. Ez a közelítés aligha engedi meg, hogy a vállalkozás szóval, eredeti jelentése mellett, vállalatot (szervezetet) is megjelöljünk.

A Hivatal a kiadvánnyal a gazdaságkutatás és a nemzetközi szervezetek statisztikai és elemző-értékelő munkájának egy másik új szegmenséhez is kapcsolódott. Sok fontos társadalmi-gazdasági jelenség és probléma a statisztika hagyományos eszközeivel nem mérhető; hátterük, magyarázatuk nem tárható fel. Ezekhez tartozik a vállalkozás jelenségvilága is. Az ilyen témák vizsgálatánál egyre nagyobb szerepet kapnak a *felmérések, a kérdésekre adott válaszokat összegező értékelések*, az ezekre is támaszkodó, a statisztikai és a véleményeket feldolgozó adatokat *kombináló* elemzések.

¹ A két fogalom keverése a rendszerváltozás előkészítő időszakára nyúlik vissza, amikor a jogalkotók a vállalat fogalmát leszűkítették az állami vállalatra és minden más formáját vállalkozásnak jelölték meg (Román [2007]). Az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának „A társadalomtudományok szaknyelve” címmel, 2006 májusában a Nyelvtudományok Osztályával közös ülésén tartott előadásomban bővebben is szoltam erről, (kevés eredménnyel).

„A kis- és középvállalatok és a vállalkozási készség” című kiadvány ebben a témakörben az elsők között követte ezt az utat. Erre nemzetközi szinten, az OECD és az EU szakbizottságaiban is felfigyeltek. A fogalmi kérdések tisztázása (vállalkozás \neq vállalat!) után a hagyományos KKV-statisztikán túllépő felmérések, több mint fél-száz külföldi forrás hasznosításával, a kiadvány a következő témákat tárgyalta:

- vállalkozási készség és preferencia,
- születő vállalkozások,
- önfoglalkoztatók,
- indulás – cserélődés – túlélés,
- vállalatsűrűség és nagyságstruktúra,
- vállalati teljesítmények.

A KSH hasonló átfogó kiadványt e témáról azóta nem bocsátott ki. 2007-ben, majd 2008-ban közzétette a vállalatdemográfia újabb hazai adatait (KSH [2007], [2008a]) és a regisztrált gazdasági szervezetek számának alakulásáról folyamatosan tájékoztat. A KSH Győri igazgatósága 2008 szeptemberében „A vállalkozások regionális különbségei Magyarországon” címmel adott közre kiadványt (KSH [2008b]). Ez főképpen a regisztrált vállalkozások mutatóira támaszkodik, ami gyengíti mondanivalóját. A regisztrált vállalatok száma ugyanis (a működő vállalatok közel kétszerese) inkább a vállalkozási szándékok alakulását jelzi.

A Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium 2008 végén megjelent közel 400 oldalas KKV-jelentése a korábbiakhoz hasonlóan elsősorban a KKV-politika makrogazdasági környezetének, a KKV-támogatásoknak, -programoknak, az ehhez kapcsolódó szervezeteknek az ismertetését tartalmazza (NFGM [2008]). A statisztikára épülő fejezet adóhivatali adatokat is feldolgoz, de a vállalkozási összefüggésekről keveset mond, nemzetközi (EU) összehasonlítást egyetlen táblázatban közöl.

Idősebb tehát áttekinteni, hogy a vállalkozás szerepéről, méréséről és hazai helyzetéről 2006-ban rajzolt kép miben és mennyire változott.

1. Az Európai Unió és az OECD vizsgálatai

A 2006 óta bekövetkezett változásokról első lépésként az Európai Unió és az OECD újabb programjait és kiadványait tekintetem át. A vállalkozás-téma és ezen belül a vállalkozás mérésének irodalma gyors ütemben bővül. Több hasonló munka mellett az Oxford Vállalkozási Kézikönyv (Casson *et al.* [2006]) például 790 oldalon próbál erről képet adni – azzal indítva és zárva, hogy a vállalkozás fogalmának máig sincs

általánosan elfogadott definíciója. Az Európai Unió és az OECD okkal tűzte tehát ismételen napirendre e fogalom értelmezését, pontosabb meghatározását, hogy statisztikai megfigyelését, mérését – az „evidenciára” (tényekre, statisztikára, kutatásra) alapozott szakpolitika követelményeinek megfelelően – szilárdabb alapokra építhesse.

A két szervezet munkája, mint más területeken is, időnként lazábban, máskor szervezeten kapcsolódik. Az Európai Unió 2003 februárjában közzétett és vitára bocsátott Zöld Könyvében (*EC* [2003]) közölt definíciót a vállalkozás fogalmára, melyet elfogadtak és azóta is ezt követik. 2007-ben a „Vállalat és Ipar” főigazgatóság „A szakpolitika számára releváns KKV- és vállalkozáskutatás” munkacsoportja visszatért e kérdésre. 2009 áprilisában közzétett jelentésük (*EC* [2009]) a korábbiaknál részletesebben vizsgálja a vállalkozás körülményeit és eredményeit az uniós országokban. Az OECD 2004. évi 2. Miniszteri Vállalkozás- és KKV Konferenciáján, Isztambuli Deklarációjában (*OECD* [2004]) feladatként tűzte ki a vállalkozás átfogó és országok között jobban összehasonlítható mérésének módszertani megalapozását. Ennek alapján indított munkájukról 2008 végén publikálták első jelentésüket (*OECD* [2008c]). A következőkben a vállalkozás mérésének újabb eredményeiről és magyarországi helyzetéről e két jelentés, majd a legfontosabb további források alapján kívánok képet adni.

1.1. Az uniós „KKV-teljesítményvizsgálat”

Az Európai Bizottság az 1980-as évektől jelentős és eredményes munkát végez a KKV-statisztika egységesítése, kiépítése és elemzése terén. Az Eurostat fontos szerepet töltött és tölt be ennek megismertetése terén is, rövidebb és ma már kevésbé gyakori, bővebb KKV-kiadványaival. Emellett elsősorban az Enterprise Scoreboard (Vállalati eredménytáblák) és az Observatory kifejezéssel jelölt KKV-jelentések közöltek sok adatot és elemzést, értékelést az uniós kis- és középvállalatairól. A Zöld Könyv a vállalkozás fogalmáról ezt a meghatározást adta: „A vállalkozás gondolkodásmód és a gazdasági tevékenység teremtésének és fejlesztésének folyamata, ötvözve a kockázatvállalást, kreativitást és/vagy innovációt a józan menedzsmenttel, egy új vagy működő vállalaton belül” (*EC* [2003] 6. old.). Ez a definíció, mint a legtöbb hasonló, nem utal a vállalatméretre. Bár nem foglalkozik vele, de (helyesen) nem is zárja ki, hogy ez a gondolkodásmód, döntés és cselekvés a nagyvállalatok körében is hasznos és kívánatos.²

A vállalkozás mérését a Zöld Könyv csak röviden tárgyalta. Négy közelítésről szólt: az alkalmazotti vagy az önfoglalkoztató státus preferálásának, a népesség

² A „vállalaton belüli vállalkozásra” (intra-corporate entrepreneurship) angolul két rövidítés is használatos: intrapreneurship és corporate entrepreneurship.

vállalkozásokban való részvételi arányának, a piacra lépéseknek és kilépéseknek, valamint az ehhez kapcsolódó munkahelyteremtésnek a megfigyeléséről. Ennek nyomán megerősödött az igény az Eurobarometer-felmérésekre a preferenciákról és motívumaikról, a vállalatdemográfiai adatokra a piacra lépésekről és kilépésekről. A Zöld Könyv megjelenése óta tovább bővült a vizsgált adatok köre, többek között az innovációs felmérések (Community Innovation Survey – CIS) eredményeivel. A „KKV-teljesítményvizsgálatot” a Kisvállalati Törvény előkészítése és elfogadása kapcsán kezdeményezték, annak számbavételéhez, hogy az egyes országok miként teljesítik a „Gondolkozz előbb kicsiben!” intézkedéscsomagban kitűzött célokat. Az erről készített első jelentést a munkacsoport 2009 februárjában vitatta meg, és sok észrevétel és további javaslat mellett hasznosnak ítélte. Véglegesített, de továbbbépítését is ígérő anyagát a főigazgatóság áprilisban tette közzé (az EU honlapjáról letölthető); egyidejűleg több témáról részletesebb tanulmányokat is rendeltek.

A jelentés (EC [2009]) két részből áll. Közreadja a korábbi Observatory-kötetek folytatásaként az EIM Business and Policy Research holland kutatóintézet munkáját (ennek első fejezetét) és a „Kisvállalati törvény ténylapjait” a 27 tagországról, ehhez útmutatót és forrásjegyzéket is csatolva. Az EIM 46 oldalon az összegezett uniós (EU 27) adatok alapján (a 2005. évi Eurostat számokat két évvel továbbvetve) képet ad a kis- és középvállalatok számáról, struktúrájáról, teljesítményéről, foglalkoztatási és termelékenységi mutatóiról. A jelentés kitér több korábbi jelentéseikben nem tárgyalt témára, vállalkozási összefüggésre is. Országok szerinti adatokat nem vizsgál, csak a régi és az újabb (az EU 15 és EU 12) tagországokra számított átlagértékeket hasonlítja össze. Figyelemmel az átlagokon belüli nagy szóródásra, a részidős és látszatvállalkozások, valamint az informális szektor erősen eltérő súlyára, ebből csak óvatosan próbáljunk következtetéseket levonni.

A „Kisvállalati törvény ténylapjai” több újdonságot tartalmaznak. Ezek a 27 tagország mindegyikéről három-három oldalon előbb idéznek néhány statisztikai adatot a KKV-szektorról és teljesítményéről, majd megkísérlik értékelni, minősíteni, milyen előrehaladást ért el az adott ország a Kisvállalati Törvényben rögzített intézkedéscsomag tíz célkitűzésének megvalósítása terén. Magyarországról jelzik, hogy az ezer lakosra jutó KKV-k száma az EU átlagnál jóval magasabb, 40-nel szemben 55. Ehhez hasznos lett volna hozzátenni, hogy ha a részidős vállalkozásokat, mint már ajánlották, 0,5-es együtthatóval vennénk számításba, eltűnne a nagy különbség. A fő különbség a magyarországi mikro-vállalatokban foglalkoztatottak számának jóval magasabb, az általuk létrehozott hozzáadott értéknek jóval alacsonyabb aránya. (Lásd az 1. táblázatot.)

Módszertani útmutatójuk pontosan leírja, hogy a „Gondolkozz előbb kicsiben!” intézkedéscsomag tíz irányának megvalósítását az egyes országokban milyen részmutatók alapján, hogyan kívánják értékelni, majd az EU-átlaghoz való viszonyításhoz ösz-

szegezni, átlagolni, normalizálni. Az első kérdés persze az, hogy rendelkezésre állnak, hozzáférhetőek, előállíthatók-e jellemzőnek és megbízhatónak tekinthető alapadatok.

1. táblázat

A vállalati nagyságstruktúra Magyarországon és az Európai Unióban, 2004-2005
(százalék)

Vállalati méret	A vállalatok száma		A foglalkoztatottak száma		Hozzáadott érték	
	Magyarország	EU 26 átlag	Magyarország	EU 24 átlag	Magyarország	EU 26 átlag
Mikrovállalat	94,7	91,8	35,8	29,6	15,8	21,1
Kisvállalat	4,4	6,9	18,9	20,6	16,3	19,9
Középvállalat	0,7	1,1	16,2	16,2	18,1	17,8
<i>KKV együtt</i>	<i>99,8</i>	<i>99,8</i>	<i>71,0</i>	<i>67,1</i>	<i>50,2</i>	<i>57,9</i>
Nagyvállalat	0,2	0,2	29,0	32,9	49,7	42,1
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Megjegyzés. Az 1999. évi XCV. törvény meghatározása szerint a mikrovállalathoz a 10 főnél kevesebb, a kisvállalathoz a 10–49 fő közötti, a középvállalathoz az 50 és 250 fő közötti, a nagyvállalatok csoportjába a 250 főnél többet foglalkoztató cégek kerülnek.

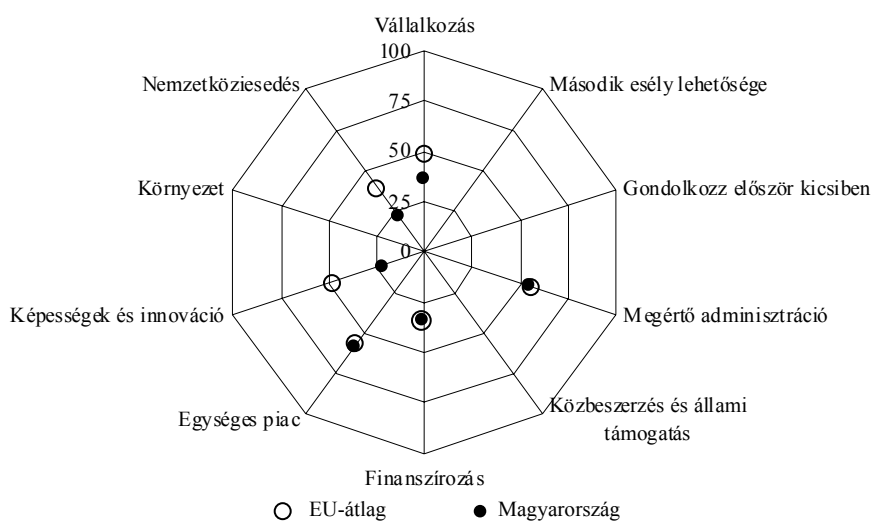
Forrás: EC [2009].

Az Eurostat a KKV-statisztika és a vállalatdemográfia mellett sokféle egyéb forrásra épít: eredménytáblákra (Scoreboards), Observatory-jelentésekre, Eurobarometer-, munkaerő-, innovációs (CIS), Világbank- és egyéb felmérésekre, valamint a Globális Vállalkozási Monitor (Global Entrepreneurship Monitor – GEM) adataira is. Ezek gazdag adatbázist nyújtanak, de az nehezen fogadható el, hogy az összesen 63 mutató megbízhatósága és megoszlása a tíz témakör között nagyon egyenetlen:

1. Vállalkozás: 11,
2. Második esély lehetősége: 1,
3. Gondolkozz először kicsiben: 2,
4. Megértő adminisztráció: 9,
5. Közbeszerzés és állami támogatás: 2,
6. Finanszírozás: 11,
7. Egységes piac: 4,
8. Képességek és innováció: 14,
9. Környezet: 3,
10. Nemzetköziesedés: 6 mutató.

A KKV-vállalkozási „profilokról” közölt pókhálódiagramok (Magyarországról lásd az 1. ábrát) jól szemléltetik, hogy számításaik szerint az egyes országok mely témákban állnak jobban vagy gyengébben.

1. ábra. Magyarország KKV-vállalkozási profilja

Forrás: EC [2009].

A tíz témához rövid szöveges megjegyzéseket is fűztek. Magyarország minősítésük szerint a megértő adminisztráció, a finanszírozás és az egységes piac követelményeit nézve eléri az EU-átlag színvonalát. A vállalkozás, a képességek, az innováció, valamint a nemzetköziesedés területén viszont elmarad attól.

A nem említett további négy területről még nem tudnak megbízható uniós átlagot számítani, ezért ezeket nem minősítették. Hasonló értékelésekkel találkozhattunk eddig is.³ A mélyebb elemzésnek persze a részmutatók jelzéseit, esetleges ellentmondásait, továbbá az egyéb uniós és más minősítésekkel, rangsorolásokkal való egyezéseket, különbségeket is vizsgálnia kell majd.

1.2. Az OECD-jelentés

Az OECD az Isztambuli Deklarációban kitűzött feladat teljesítését a vállalkozás mérése terén, az amerikai Kauffman Alapítvány támogatásával, előkészítő tanul-

³ A munkacsoport ugyanezen az ülésén megvitattott előadásom (Román [2009a]) hasonló helyzetképet adott.

mányokkal indította. Egy nemzetközi „Irányító Bizottság” 2006-ban fogadta el a Vállalkozás-Mutatók Programot (Entrepreneurship Indicators Programme – EIP), amely 2007-től OECD–Eurostat-munkaként folytatódik. Több, kisebb és nagyobb (*Ahmad–Seymour* [2008], *Ahmad–Hoffmann* [2008]) előkészítő anyag vitája után „A vállalkozás mérése” jelentés végül az alábbi fogalommeghatározásokat rögzítette:

- *Vállalkozók* azok a személyek (üzlet/vállalat-tulajdonosok), akik értéket hoznak létre gazdasági aktivitás teremtésével vagy bővítésével, új termékek, folyamatok vagy piacok beazonosításával vagy kihasználásával.
- A *vállalkozási tevékenység* vállalkozó emberi akció, érték létrehozásának céljával gazdasági aktivitás teremtésével vagy bővítésével, új termékek, folyamatok vagy piacok beazonosításával vagy kihasználásával.
- A *vállalkozás* vállalkozási tevékenységhez kapcsolódó jelenség.

A jelentés fő céljának azt jelölte meg, hogy a vállalkozásmutatók képzése, nemzetközi összehasonlításokra is támaszkodó elemzése segítse a szakpolitikusok számára annak megértését, hogy a szakpolitikai intézkedések bevezetése vagy módosítása hogyan befolyásolja a vállalkozást és adott esetben a gazdaság és a társadalom magasabb céljainak megvalósítását. Ehhez három mutatószám-csoport megfigyelését látják szükségesnek és ajánlják. Ezek képet kell adjanak

1. a vállalkozást meghatározó körülményekről,
2. a vállalkozási teljesítményekről,
3. a vállalkozás hatásairól.

A mutatók első csoportjába hat terület megfigyelését sorolják: szabályozási környezet, kutatás-fejlesztés, vállalkozói képességek, (vállalkozói) kultúra, finanszírozási lehetőségek, piaci feltételek. A vállalkozási teljesítmények vizsgálatára a második csoportban a vállalati, a foglalkoztatási és egyéb teljesítmény-mutatók számítását javasolják. Ezekről bővebben nem szólnak. Az *Ahmad–Hoffmann-tanulmány* [2008] hét mutatót ajánl. Meglepő módon ebben az innovációs teljesítmény nem szerepel.

A hatásokat a jelentés a harmadik csoportban három területen javasolja mérni: a munkahelyteremtés, a gazdasági növekedés és a szegénységcsökkentés területén. Mindezt azonban a további vizsgálódások, tárgyalások tanulságai még módosíthatják. (Egy bővebb jegyzék az első csoportban 19, a második csoportban 42, a harmadik csoportban 12 mutató megfigyelését javasolta.)

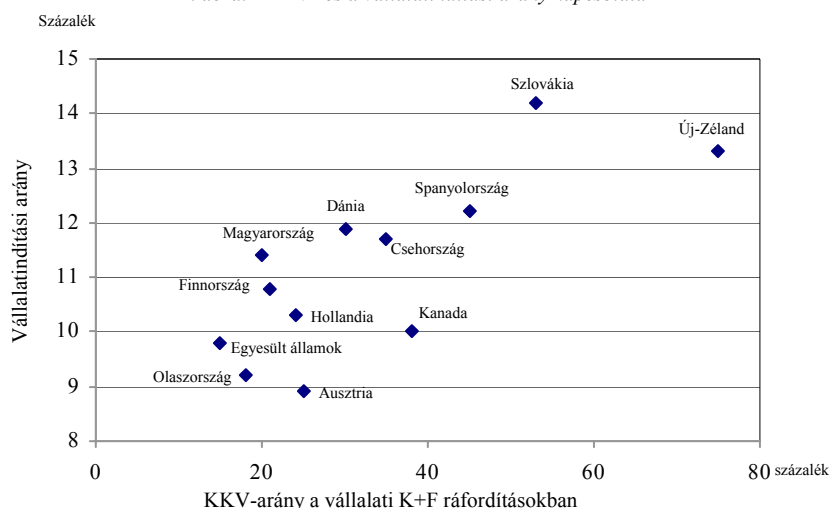
Az OECD KKV- és Vállalkozás Munkacsoportja (Working Party on Small and Medium-sized Enterprises and Entrepreneurship – WPSMEE) 2008 októberében, háromnapos ülésén e munkát is áttekintette. Elismeréssel fogadta a vállalkozásmérés igényeinek és kereteinek világos megrajzolását, és várja a folytatást. Kezdettől fogva az irányító csoport tagjaként meg kell állapítanom, hogy a Vállalkozás-Mutatók Program megvalósítása a tervezettnél-vártnál lassabban halad előre. Részletesebben, egy Koppenhágában 2008 októberében rendezett konferencián, még csak az első csoport második témája, a kutatás-fejlesztés és a technológia vállalkozást befolyásoló szerepének tárgyalására került sor. A Kauffman Alapítvánnyal közös újabb konferencia napirendjén (2009 júniusában) ennek folytatása és a finanszírozási lehetőségek mérése szerepel napirenden.

A jelentés 16 összehasonlíthatónak tekinthető mutató adatait adja közre rövid magyarázattal-elemzéssel, a 2003. és 2005. év valamelyikéről, változóan 12–26 országról. (Az úttörő szerepet betöltő dániai elemzések 50–60 mutatóra épültek.) Magyarország mindegyik táblázatban, ábrában szerepel. Négy táblázat bemutatja a vállalatok számának, a hozzáadott értéknek, a foglalkoztatottak számának és az exportnak a megoszlását a kisvállalatok három csoportja (0–9, 10–19 és 20–49 fő), közép- és nagyvállalatok szerint. Magyarország a KKV-k arányát nézve az ötödik az OECD-országok között. Az adatok összehasonlíthatóságának arra a korlátjára, hogy a részfoglalkozású és a látszatvállalkozások arányában nagy különbségek vannak, a jelentés nem utal. A foglalkoztatottak számát nézve Magyarország a hatodik, KKV-k hozzáadott értékhez való hozzájárulását vizsgálva a 26 ország között a 19., az exportot tekintve 18 ország között a 15. helyen szerepel. Az utóbbi két mutató határozottan gyenge vállalalkozási teljesítményt jelez.

Nyolc táblázat vállalatdemográfiai mutatókat idéz, nem az összes, hanem az alkalmazottal dolgozó vállalatok köréről. A két szélsőértéket elhagyva, mind a vállalatindítás aránya (2005-ben) mind a megszűnések aránya (2004-ben) a feldolgozóiparban 6 és 9 százalék között, a szolgáltatások körében ennél néhány százalékkal magasabb volt. Magyarország mutatói nagyjából a középben vannak. Az egy éve dolgozó vállalatok aránya 20 országban (a két szélsőértéket itt is elhagyva) a feldolgozóiparban 4 és 8, a szolgáltatások körében 6 és 10 százalék között van. Magyarország 8 és 10,5 százalékos aránnyal kiemelkedik, de mutatóinkat ebben az évben sajátos körülmények is befolyásolták. További négy táblázat a *gyorsan növekvő vállalatok* arányának összehasonlításához közöl adatokat, kétféle közelítéssel, forgalmi és foglalkoztatottsági mutatók alapján. Magyarország itt az átlagot kevéssel meghaladó helyeken szerepel. Több ilyen adat mélyebb elemzése jól segítheti majd a vállalkozás természetének, eredményességének, és az egyes országok ilyen sajátosságainak megismerését.

A vállalkozást meghatározó körülmény tervezett vizsgálatáról a jelentés nem közöl adatokat. Korrelációs összefüggéseket négy ábrával jelez, de mindössze 12 ország adatai alapján. (Lásd a 2. ábrát.)

2. ábra. A KKV- és a vállalatindítási arány kapcsolata

Megjegyzés. Dánia, Hollandia és Olaszország 2003., az Egyesült Államok 2004., a többi ország 2005. évi adatai alapján.

Forrás: OECD [2008c] 23. old.

Az ábrák a korrelációt

- a szabályozási keretek és az indulások adminisztratív terhei között *csekélynek*,
- a K+F, technológia és az indulási arányok között *erősebbnek* mutatják.
- A gyorsan növekedő vállalatok és a felsőfokú képzettségűek aránya, valamint
- a gyorsan növekedő vállalatok és a kockázati tőke (GDP) aránya között az ábrák alapján eléggé bizonytalan a korreláció.

Az OECD-műhelytanulmányok sorozatban közreadott említett bővebb anyagok módszertanilag sok tanulsággal szolgálnak, de ez a jelentés még inkább csak jelzi, mi várható e munka folytatásától. A vállalkozás magyarországi helyzetéről nem igen gyarapítja ismereteinket. Biztató tanulságokkal szolgálnak viszont a Vállalkozás-Mutatók Program ülésein bemutatott, ezekre az elgondolásokra épített igényes *dániai* elemzések (a legutóbbi: *DECA* [2008] 131 oldal). Figyelemre méltó például (és követendő), ahogyan a felhasznált adatok relevanciája mellett, megkülönböztetve a közvetlen és a közelítő mutatókat, ezek pontosságát, hozzáférhetőségét, országok kö-

zötti összehasonlíthatóságát is vizsgálják. Az OECD Science, Technology and Innovation (STI – Tudomány, technológia és innováció) igazgatósága 126 oldalas tanulmányban szintén közzé tett egy alapos értékelést a vállalkozás dániai helyzetéről (OECD [2008a]). Ebben a Vállalkozás-Mutatók Program eddigi eredményeit is összefoglalja és az OECD STI Scoreboard sorozatára építve sok olyan adatsort is közöl, melyekben a vállalkozás körülményeit, eredményeit jellemző magyar adatok is szerepelnek.

2. További adatok, rangsorok

Több a 2006-ban közreadott KSH-jelentéshez felhasznált, idézett felmérést a vállalkozási gondolkodásról, szándékokról, aktivitásról azóta megismételték. Tekintsük át, tartalmaznak-e ezek módszertani újdonságot, módosítják-e a magyarországi helyzetről adott képet. Minthogy a 2006 és 2008 közötti időszak igen nehéz volt, kedvező változásokat aligha várhatunk. A növekedési, versenyképességi jelzőszámok alapján készített ország-rangsorok jelentős visszaesésünket mutatták. A konvergencia-program teljesítése változást ígért, de ezt a pénzügyi világválság és a recesszió megszakította és keményen érinti a kis- és középvállalatokat is.⁴

A vállalkozási készségről és preferenciákról újabb Eurobarometer-felmérést készítettek és tettek közzé 2007-re vonatkozóan. A válság bizonyára erősen befolyásolja e kérdések megválaszolását is, de a felmérés ezt még nem tükrözhetette. Az újabb adatok a tagországok és még nyomatékosabban Magyarország oldaláról, ismét inkább a motivációban jeleznek különbségeket, mintsem a preferenciaarányokban. (Lásd a 2. táblázatot.)

A vállalkozói státus preferenciája és tényleges megvalósítása között továbbra is nagy a különbség és ez bővebb magyarázatot igényelne.⁵ A kutatók vizsgálják a „kívánni és lenni” állapot különbségeit, a szándéktól az első tájékozódáson át a döntésig vezető utat; újabban „vállalkozói létráról” beszélnek és az egyes fokok-fokozatok meghatározóit keresik. Az Egyesült Királyságban hasonló felmérések három kategóriát különböztetnek meg: azokat, akik gondolkodnak vállalkozás indításán, akik megvalósítják és akik elutasítják ezt (Thinkers, Doers, Evoiders). Ezek motivációit, a népességén belüli arányait vizsgálják és ebből próbálnak tanulságokat levonni a

⁴ Az UEAPME európai KKV-szövetség 2009. márciusi felmérése e vállalati körben a forgalom 42, a foglalkoztatottság 19, az árak 10, a beruházások 32, a megrendelések 34 százalékos visszaesését jelezte (UEAPME [2009] 8. old.).

⁵ A fő- és másodfoglalkozású vállalkozás javasolt, egy hazai felmérés során már alkalmazott szétválasztása (KSH [2007] 29. old.) realisabb képet ad.

KKV- és vállalkozáspolitikára. A három csoport aránya 2005-ben 12-13-75 százalék volt (DBERR [2007]). Grilo és Thurik tanulmányukban [2008] már a vállal-
 kozási döntés és elkötelezettség hét fokának magyarázatát keresik és vizsgálják, ko-
 rábbi (2002. és 2003. évi) Eurobarometer-felmérések adatai alapján.⁶ A hazai kutató-
 sok felzárkóztatása és a közgazdasági és szociológiai kutatások (kölsönös) integrá-
 lása e területen is fontos lenne. Példának Lengyel György [2008] kutatási jelentését
 idézhetem a TÁRKI 2008. évi kötetéből.

2. táblázat

*Az alkalmazotti és önfoglalkoztató státus preferálása és ennek fő motívumai 2007-ben
 (százalék)*

Motívum	EU 25	EU 15	EU 10	Magyarország
Az önfoglalkoztató státus preferálása				
Az ezt választók aránya	45	44	45	43
Függetlenség	66	66	68	61
Munkahely és munkaidő szabad megválasztása	30	32	21	15
Kilátás több jövedelemre	21	18	34	43
Az alkalmazotti státus preferálása				
Az ezt választók aránya	50	51	46	46
Biztos jövedelem	46	46	43	39
Társadalombiztosítás	17	18	17	11
Fix munkaórák	19	19	20	11
Pénzügyi forrás hiánya	6	5	12	15

Megjegyzés. Az önfoglalkoztató és az alkalmazotti státust választók együttesen nem adják ki a 100 százalé-
 kot. Az eltérés a nemválaszolásból adódik. A motívumoknál megengedett volt a többszörös válaszadás lehető-
 sége.

Forrás: EC [2007].

A vállalkozási aktivitás fő mutatójának legtöbbször az *önfoglalkoztatók* arányát te-
 kintik. Az 2006. évi KSH-jelentés erről a 2004. évi OECD rangsort közölte, ebben
 Magyarország 30 ország között a 14. helyen szerepelt. Az OECD 34 országról közzé-
 tett újabb rangsorában a 12. helyre kerültünk (OECD [2009]: Economic, Environ-
 mental and Social Statistics c. fejezet). Ez továbbra is vállalkozói készségről (és kény-
 szerről) tanúskodik, a gazdasági aktivitás változatlanul igen alacsony szintje mellett.

⁶ Kiemelten a nem, életkor, képzettség, az adminisztráció bonyolultsága, a pénzügyi támogatás hiánya és a
 tőröképesség szerinti különbségek hatását vizsgálják. A pénzügyi támogatások szerepét gyengébbnek, az admi-
 nisztráció bonyolultságának hatását fontosabbnak találták.

A 2006 évi KSH-kiadványban idézett Globális Vállalkozási Monitor adatai a „teljes vállalkozói aktivitás” mutató erőteljes csökkenését jelezték Magyarországra, 2001 és 2005 között 11,4-ről 1,9-re. A KSH-jelentés (*Román [2006]*) szerkesztője ezt több módszertani észrevétellel megkérdőjelezte. Legújabb, 2008. évi jelentés több lényeges módszertani újítást tartalmaz. Továbbra is elsősorban a gazdasági növekedés tényezőire, a vállalkozás ebben játszott szerepére keres magyarázatot, de ehhez a vizsgált országok adatait és minősítését most három csoportra bontva közli. Az osztályozás alapja, hogy a gazdasági növekedés fő motorjának 1. a termelési tényező erőforrások bővülését, 2. ezek hatékonyabb felhasználását vagy 3. az innovációkat tekintik-e. Az első csoportba a 43 országból 8-at, a másodikba 17-et, a harmadikba 18 országot soroltak; az első csoportból 4-et, a másodikból 2-öt (Horvátországot és Magyarországot) már a magasabb osztályba való átmenet felé haladónak jelölve. A 3. táblázat öt vállalkozásaktivitási-mutató tekintetében mutatja be a magyarországi értékeket és, hogy ez hányadik a három országcsoportban.

3. táblázat

Magyarország rangsorolása a 2008. évi Globális Vállalkozási Monitor jelentésében

Országcsoport	Születő vállalkozási aktivitás	Új vállalat tulajdonos-vezetői	Kezdeti vállalkozási aktivitás	Működő vállalat tulajdonos-vezetői	Teljes vállalkozási aktivitás
Magyarország mutatója	3,8	2,8	6,6	5,3	11,8
Hányadik helyet foglalja el Magyarország az egyes országcsoportokban					
Tényezővezérelt országok (8)	1.	2.	1.	2.	1.
Hatékonyságvezérelt országok (17)	5.	4-6.	4.	8.	6.
Innovációvezérelt országok (18)	7-8.	11.	10.	13.	12-13.

Forrás: Bosma et al. [2009] 20. old.

Az újabb rangorszámok a korábbiaknál kedvezőbb minősítést adnak. A tényezővezérelt országokat persze megelőzzük, a hatékonyságvezérelt második csoportban a jobbak, az innovációvezérelt országokhoz hasonlítva a gyengébbek között vagyunk. A vállalkozói gondolkodásról közölt adataik viszont erősen negatív képet rajzolnak. Felmérésük szerint a 43 ország közül Magyarországnál (26%) csak kettőben láttak megkérdézettek kevesebb lehetőséget új vállalkozás indítására a következő hat hónap során: Belgiumban (23%) és Japánban (13%). A kudarcból Magyarországon a válaszadók 47 százaléka fél, csupán hat országról jeleztek magasabb arányt, ezek: Németország (49%), Románia és Spanyolország (52%), Franciaország (53%), Görögország (55%) és Oroszország (66%). A meglepő válaszarányok néhány kérdésnél kételyeket

ébredhetnek abban a tekintetben, hogy a különböző nyelveken feltett kérdéseket a válaszadók ugyanúgy értelmezték-e, de e jelentések mindenképpen alapos tanulmányozást érdemelnek. Ezt az adatforrásaik bővebb ismertetése megkönnyítené; hasznosításukat és továbbépítésüket pedig gyakoribb külső szakértői viták segíthetnék.

A 2006-os KSH-jelentés uniós és OECD-adatok, -felmérések alapján a hazai kis- és középvállalatok egyik fő gyengeségének alacsony *innovációs* készségüket, képességüket, teljesítményüket jelezte. A két szervezet újabb jelentései, eredménytáblái, innovációs profilábrái szerint ez nem változott. Az OECD Magyarországról szóló innovációpolitikai országjelentésének összefoglalója (OECD [2008b] 3. old.) a magyar innovációs rendszer fő gyengeségei között *első helyen* ezt jelöli meg: „Alacsony aktivitás- és teljesítményszint a K+F-ben és az innovációban, különösen a KKV-k részéről, amint azt sok mutatószám jelzi...” Az angol nyelvű teljes jelentés (OECD [2008d]) a mutatószámokat is tartalmazza.

A KSH-jelentés a KKV-politikáról, így ennek egyik alapvető összetevőjéről, az *üzleti környezet* segítő és/vagy korlátozó szerepéről, csak érintőlegesen szólt. E témában legtöbbször a Világbank-jelentések adatait idézik, ezeket mutatta be a 2005. évről a KSH-kiadvány is. Frissebb rangsorolásunkat 181 országot vizsgálva a 4. táblázat közli.

4. táblázat

Az üzleti környezetet jellemző magyar körülmények rangsorolása

Üzleti környezet jellemző	2008.	2009.
	évben	
Vállalatindítás	67.	27.
Engedélyezési eljárások	87.	88.
Munkaerő-felvétel, -elküldés	81.	84.
A tulajdon jog nyilvántartása	96.	57.
Hitelhez jutás	26.	28.
A befektetők védelme	107.	113.
Adózás	127.	111.
Külkereskedelem	45.	68.
Szerződéses jogok érvényesítése	12.	12.
A vállalat bezárása	53.	55.
Rangsor-átlag (súlyozott)	45.	41.
Számtani átlag	70.	64.

Forrás: World Bank [2008], [2009].

A tíz mutató súlyozott és számtani átlaga ez esetben egyformán javulást jelez, de eltérő képet is mutathatna. 2008-ban a Világbank minősítése két körülménynél jelzett

kedvező változást, de a befektetők védelme és az adózás terén igen hátra, a 113. és a 111. helyre sorolt. Ezek az *aggregált rangsorszámok* ún. kompozit mutatók, a tíz részmutató sajátosan számított és súlyozott olyan átlagai, melyeknél a legkedvezőtlenebb tényezők erős negatív, fékező hatását a jobb helyezés, a kedvezőbb feltételek egy másik tényezőnél csak kevéssé vagy egyáltalán nem semlegesítik.⁷

3. Néhány tanulság

A vállalkozás átfogóbb, körültekintőbb, nemzetközi összehasonlíthatóságot jobban biztosító méréséhez az OECD–Eurostat Vállalkozás-Mutatók Programja jó alapokat teremtett. Azt csak a további munka fogja megmutatni, mi valósítható és valósul meg ebből. A statisztika mellett minél több más forrás, felmérés hasznosítására az Európai Bizottság is példát mutatott, amit célszerű követnünk, *a források kellő kritikájával*. A siker nagymértékben attól is függ, hogy a különböző típusú és érdekeltsgű intézmények és nemzetközi szervezetek között milyen mértékben erősödik meg a *nyitottság, a párbeszéd és az együttműködési készség* ezen a területen is.

A vállalkozás mérésével, sokszor mint a versenyképesség egyik összetevőjével, egyre több intézmény, szervezet, kutatóhely foglalkozik. Ezek eredményeinek összegyűjtésével, összevetésével ritkán találkozunk. Több értékelés kombinálására példa az Európai Gazdasági Bizottság legutóbbi jelentése, mely a Világbank jelentések mellett a Világforum vállalatvezetői vélemény-felmérésére (*WEF* [2004]) is támaszkodik. A rangsorolások összevetésének jó példája az a vitafórum, melyet az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Hivatala (United States Agency for International Development – USAID) rendezett 2008 júniusában „Az üzleti klíma és a vállalkozás előmozdítása” címmel. Itt tizenkét ország rangsorolást említettek, melyből ötöt vizsgáltak közelebbről. Minthogy a különböző értékelések, rangsorolások számos ponton, gyakran összegzett eredményüket nézve is, jelentősen eltérő képet rajzolnak, erre többször lenne szükség. Különbségek adódnak abból, hogy

1. milyen tényezőket, hogyan vizsgálnak, mérnek, súlyoznak,
2. milyen arányban építenek a *statisztikára* és a vezetői vagy szakértői *vélemények* összegezésére,
3. az így kapott rangsorokat hogyan átlagolják, hogyan képezik az ezeket összegező ún. kompozit mutatókat.

⁷ A kompozit mutatók alkalmazásához részletes eligazítást nyújt az OECD és az Európai Bizottság újabb közös *módszertani kiadványa* (OECD–EC [2008]). Bővebben írtam a Világbank-jelentésekről és korlátaikról egy ez év májusi konferencia-előadásomban (*Román* [2009b])

Ma e területet is inkább az érintett szervezetek közötti *verseny*, mint az *együtműködés* jellemzi, a hazai és a nemzetközi szintéren egyaránt. Fontos lenne, hogy e két magatartásformát (a „cooptation” jegyében) e területen is mind több szervezet társítsa egymással és a különböző közelítésű rangsorolások közötti különbségeket, gyakran lényeges eltéréseik okait sűrűbben, mélyebben elemezzük. E téren fontos szerepet vállalt és tölthet be a Kauffman Alapítvány is.

A vállalkozás mérésének egyik, nyitott kérdése az összegző mutatók, rangsorolások lehetőségének, célszerűségének, hitelének megítélése. A Vállalkozás-Mutatók Program (legalább is eddig) nem javasolt ilyen irányú munkát, de továbbra is sűrűn próbálkoznak ezzel. Az ICSB (Nemzetközi Kisvállalati Társaság) évenkénti Világkonferenciáihoz újabban külön szakpolitikai fórumot is kapcsol. Ezen például 2009 júniusában, Szöulban bemutatják és vitára bocsátják a Globális Vállalkozási Monitor konzorcium újabb kezdeményezését, a nagy számú mutatót integráló Globális Vállalkozási Index számítását is. Érdeklődéssel várjuk ennek fogadtatását. Az bizonyos, hogy a vállalkozói gondolkodás, magatartás és aktivitás jelenségeiről, eredményeiről, hatásairól csak nagyobb számú megfigyelés és mutató alapján alkothatunk reális képet. Kétséges, de talán még korai eldönteni, hogy összesűrűsíthető-e ez egyetlen hiteles rangsormutatóba.

A vállalkozás hazai helyzetéről alkotott képünket az újabb adatok, összehasonlítások, rangsorolások kiegészítették, de alapjaiban nem módosították. A hasonló vállalati nagyságstruktúra nem párosul hasonló teljesítménnyel. Kis- és középvállalataink éppen azokon a területeken gyengébbek, melyeknek ma a legnagyobb jelentőséget tulajdonítjuk. A KSH 2006-os kiadványa KKV- és vállalkozáspolitikánkról csak néhány jelzést adott, ezt az MTA IX. osztályának Ipar- és Vállalatgazdasági Bizottsága 2007 őszén egy felméréssel és műhelyvitával pótolta. A felmérés szerint az érintettek és a kutatók KKV-politikánk erősségének

- a gyors vállalatalapítás lehetőségét,
- a pénzügyi segítség különböző formáit,
- az adminisztratív terhek csökkentésének elindítását

jelölték meg. Hiányolták viszont, hogy nem kellően integrált a többi szakpolitikával, pénzügyi és információs átláthatósága gyenge, túlsúlyban vannak a versenyt torzító egyedi támogatások, a támogatási rendszer nagyon bonyolult; kevésbé támaszkodik valódi konzultációkra, párbeszédre, kutatási eredményekre. A felmérés és a műhelyvita a KKV-politika célrendszerében is módosításokat javasolt. A Bizottság ennek alapján közzétette (*Román [2008]*) és a Gazdasági Minisztériumhoz is eljuttatta ajánlásait, mindenekelőtt azt, hogy a 2007-ben hét évre jóváhagyott KKV-stratégia mielőbbi (már a válság miatt is indokolt és erre is kitérő) megújításával középpontba

- a célok között a *vállalkozási-innovációs készség erősítését*,
- az eszközök között *az üzleti környezet javítását és az oktatást, képzést* állítsuk.

Ennek nyomon követéséhez és megalapozásához a KKV- és vállalkozástisztika továbbépítése is nélkülözhetetlen.

Irodalom

- AHMAD, N. – HOFFMANN, A. [2008]: *A Framework for Addressing and Measuring Entrepreneurship*. OECD Statistics Working Paper. 2. sz. Paris.
- AHMAD, N. – SEYMOUR, R. G. [2008]: *Defining Entrepreneurial Activity: Defining Frameworks for Data Collection*. OECD Statistics Working Paper. 1. sz. Paris.
- AUDRETSCH, D. ET AL. [2009]: *First Section of the Annual Report on EU Small and Medium-sized Enterprises*. EIM. Zoetermeer.
http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/craft/sme_perf_review/doc_08/spr08_annual_report.pdf
- BOSMA, N. ET AL. [2009]: *Global Entrepreneurship Monitor. 2008 Executive Report*. Global Entrepreneurship Research Consortium.
<http://www3.babson.edu/ESHIP/research-publications/upload/GEMGlobalJan09v2-2.pdf>
- CASSON, M. ET AL. (szerk.) [2006]: *The Oxford Handbook of Entrepreneurship*. Oxford University Press. Oxford.
- DBERR (DEPARTMENT FOR BUSINESS, ENTERPRISE AND REGULATORY REFORM [2007]: *BERR Household Survey of Entrepreneurship, 2007*. London.
<http://www.berr.gov.uk/files/file46964.doc>
- DECA (DANISH ENTERPRISE AND CONSTRUCTION AUTHORITY) [2008]: *Entrepreneurship Index 2007 – Entrepreneurship Conditions in Denmark*. http://www.foranet.dk/upload/4korr-554683_indh_001.pdf
- EC (EUROPEAN COMMISSION) [2003]: *Green Paper „Entrepreneurship in Europe”*. Brussels.
http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/green_paper/green_paper_final_en.pdf
- EC (EUROPEAN COMMISSION) [2007]: *Entrepreneurship Survey of the EU (25 Member States), United States, Iceland and Norway*. Flash Eurobarometer 192. Analytical Report.
http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_192_en.pdf
- EC (EUROPEAN COMMISSION) [2009]: *SME Performance Review*.
- EUROSTAT [2008]: *Business Demography in Europe: Employers and Job Creation. Statistics in focus*. 100. sz. http://www.eds-destatis.de/de/downloads/sif/sf_08_100.pdf
- GAZDASÁGI ÉS KÖZLEKEDÉSI MINISZTERIUM [2007]: *A kis- és középvállalkozások fejlesztésének stratégiája 2007–2013*. Budapest.
http://www.nfgm.gov.hu/data/cms1913440/KKV_Strategia_2007_2013.pdf Letöltés dátuma: 2007. október 13.
- GRILO, I. – THURIK, R. [2008]: *Determinants of Entrepreneurial Engagement Levels in Europe and the USA. Industrial and Corporate Change*. 17. köt. 6. sz. 1113–1145. old.

- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2007]: *Vállalkozások demográfiája 2006*. Budapest.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2008a]: *Vállalkozások demográfiája 2007*. Budapest.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2008b]: *A vállalkozások regionális különbségei Magyarországon*. Győr.
- LENGYEL GY. [2008]: *Vállalkozói hajlandóság, vállalkozások, anyagi jólét. Újratervezés. Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben*. Kutatási jelentés a „Háztartások életút vizsgálata” jelentés alapján. TÁRKI. Budapest.
- NFGM (NEMZETI FEJLESZTÉSI ÉS GAZDASÁGI MINISZTERIUM) [2008]. *A kis- és középvállalkozások helyzete 2007*. Éves jelentés. Budapest.
<http://www.nfgm.gov.hu/data/cms1919390/kkv2007.pdf>
- OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT) [2004]: *The Istanbul Ministerial Declaration on Fostering the Growth and Innovative and Internationally Competitive SMEs*. Paris.
- OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT) [2008a]: *Entrepreneurship Review of Denmark*. Paris.
- OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT) [2008b]: *OECD Innovációpolitikai Országjelentés Magyarország 2008*.
- OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT) [2008c]: *Measuring Entrepreneurship. A Digest of Indicators*. OECD-Eurostat Entrepreneurship Indicators Program. Paris. <http://www.oecd.org/dataoecd/53/23/41664409.pdf>
- OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT) [2008d]: *OECD Reviews of Innovation Policy: Hungary*. Paris.
- OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT) [2009]: *Factbook 2009: Economic, Environmental and Social Statistics*. Paris.
- OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT) – EC (EUROPEAN COMMISSION) [2008]: *Handbook of Constructing Composite Indicators, Methodology and User Guide*. Paris.
- OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT) – EUROSTAT [2008]: *Eurostat–OECD Manual on Business Demography Statistics, 2007*.
<http://www.oecd.org/dataoecd/8/8/39974460.pdf>
- ROMÁN Z. [1999]: *A kis- és középvállalatok az EU-csatlakozás tükrében*. Európai Tükör. Műhely tanulmányok. 51. szám.
- ROMÁN Z. (szerk.) [2004]: *Termelékenységünk és versenyképességünk az EU-csatlakozás küszöbén*. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- ROMÁN Z. [2005]: *A kis- és középvállalatok és a vállalkozás statisztikai megfigyelése és helyzete*. *Gazdaság és Statisztika*. 17. (56.) évf. 2. sz. 37–53. old.
- ROMÁN Z. (szerk.) [2006]: *A kis- és középvállalatok és a vállalkozási készség*. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- ROMÁN Z. [2007]: *A vállalkozások a magyar gazdaságban – nemzetközi tükrében*. *Köz-gazdaság: tudományos füzetek*. 2. évf. 2. sz. 67–84. old.
- ROMÁN Z. [2008]: *Egy műhelyvita tanulságai – javaslatok kkv-politikánk továbbépítéséhez*. *Veze-téstudomány*. 39. évf. 7–8. sz. 90–97. old.
- ROMÁN Z. [2009a]: *SME Policy and Research in Hungary*.

- ROMÁN Z. [2009b]: Üzleti környezetünk a Világbank-jelentésekben. Miskolci Egyetem, gazdaságtudományi kar. VII. nemzetközi konferencia. Miskolc-Lillafüred. 2009. május 19–20. I. kötet 29–35. old.
- UEAPME (UNION EUROPEENNE DE L'ARTISANAT ET DES PETITES ET MOYENNES ENTREPRISES) [2009]: The EU Craft and SME Barometer 2009/H1.
- UNECE (UNITED NATIONS ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE) [2008]: Developing Entrepreneurship in the UNECE Region. Country experience in reducing barriers to enterprise development. New York, Geneva.
- USAID (UNITED STATES AGENCY FOR INTERNATIONAL DEVELOPMENT) [2008]: *Alternative Business Enabling Environment Rankings: A review*. May 2008.
<https://www.businessgrowthinitiative.org/KeyPracticeAreas/Documents/Enabling%20Environment%20Indicators%20A%20Review.pdf>
- WORLD BANK [2008]: *Doing Business 2008*. Washington. <http://www.doingbusiness.org/>
- WORLD BANK [2009]: *Doing Business 2009*. Washington. <http://www.doingbusiness.org/>
- WORLD ECONOMIC FORUM [2004]: *Executive Opinion Survey*. Geneva.

Summary

This follow-up of the publication of the Hungarian Central Statistical Office „Small and medium-sized enterprises and entrepreneurship” first presents and comments the SME Performance Review (April 2009) of the European Commission and the report on the OECD–Eurostat „Entrepreneurship Indicator Project”. The EC initiative formulates and compares the SME (Small Business Act) profiles of the member-countries based on 63 statistical and survey indicators. The OECD report on the EIP project provides convincing methodological guidelines but data only on 16 indicators. The article presents also the related new Eurobarometer, World Bank and GEM data on Hungary. They complete but do not change the assessment provided in the last publication of the HCSO. Hungarian SMEs provide significant contribution to employment but less to progress and innovation. The national SME–Entrepreneurship Strategy and Policy should be renewed focusing on the goals of strengthening entrepreneurial mindset and innovativeness by means of improving business environment, entrepreneurship education and training.